

Jose Mari Pastor

1.- Ez nuke esango kulturen arteko gatazka denik, ez bederen batzuek saldu nahi diguten moduan —Samuel P. Huntingtonek *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* liburuan, esaterako, edo Benjamin R. Barberrek *Jihad versus McWorld: How Globalism and Tribalism are Reshaping the Worlden*—. Kultura gizakiak munduarekiko erlazioan sortutako emaitza da, eta prozesu abstraktu horrek nahi beste interpretazio eta kontzeptu eragin dezake. Oinarrizko emaitza horiek ezaugarri komunak eta ñabardura desberdinak dauzkate han-hemenka, arlo guztietan. Erljioan, adibidez, Kristautasunak eta Islamak antzeko ustea dute heriotzaren ondokoaz, eta beste bizitza baten promesa egiten dute paradisuaren alegiarekin. Hori existitzen dela adierazten dute; bertara heltzeko bideak, ostera, diferenteak izan daitezke. Batzuek era bateko ekintza edo bertuteak laudatzen dituzte; beste batzuek, aldiz, bestelakoak. Funtsean, baina, helburu hori iritsi nahi dute.

Mendeetan *produktu* bera saltzen jardun dute erlijio monoteistek, estalki desberdinekin baina. Hori ulertzea lagungarri dateke elkar ikusi ezina gainditzeko laguntzeko. Nik ez dut uste, berez, orain kultur gatazka dagoenik —lehenago egon ez den bezala—, zenbait kultura, zibilizazio edo erlijioen interpretazio subjektiboen arteko gatazka baino, eta hori anitz eratako interesek sustatzen dute. Zerk bultzatu zituen Erdi Aroan gurutzatuak munduan barrena euren erlijioa hedatzera? Nork edo zerk aginduzien hori egiteko? Arrazoi *filantropiko* hutsak izan ziren, edo proselitismo erlijioso horrek bestelako zioak ostentzen zituen? Zergatik hasi zen Islamaren hedapena duela hamalau mende? Nondik datorkie fede horren zenbait jarraitzaile erlijio ahaideak ez direnak areriotzat jo eta hiltzeko agindua? Ez du esaten, bada, Koranak kontra-koa?: «Erljioan ezin da derrigorrezkotasunik izan» (2.256).

No ndik dator, orduan, guztiz aurkakoa iradokitzen duena? Ez da izango erlijioaren erabilera interesatua egin dela, kontzeptu metafisikoez usu eskaintzen dituzten osagarri irrazional eta giza muinetan sakon errotuak baliatuta, boteretsuenek mendetasun politiko, ekonomiko edo soziala garatzeko? Ahulenak ere ez al dira oinarri berberaz baliatzen zapalkuntza horri aurre egiteko, borroka mota razionala erabili orde? Baina ba al dago borroka razionalik? *Bomoka* hitzak ez garamatza geure barruko piztiaren naturara, geure zibilizatu gabeko alde basatienera, barrenbarrerean daukagun hazi irudiz antzua berriz loratzeko, *onerako* edo *txarrerako*?

Nire ustez, hortxe datza arazoa. Kulturak edo erlijioak, berez, ez daude borrokan. Haien interpretazio eta erabilera, aldiz, bai.

- 2.- Erlijioak bizitzaren arlo guztiak hartzen ditu herrialde musulmanetan, guk geuk nekez uler dezakegun moduan. Laizismoa, Estatua eta Eliza banatzea, zeina gure modernitatearen oinarri nagusietako bat den, arrotz zaie musulmanei. Haien irudiko, modernitatea Islamak berak gorpuzten du, gizabanakoaren esparruetan orotan —publikoan nahiz pribatuan—kode etikoa proposatzen baitu. Gure sekularizazioak, berriz, Islamaren aurreko garai ilunetara itzultzen gaitu, non, haien ustez, erlijioa gizakiaren neurri osoa hartzeko gai ez den.

Izan ere, haien aburuz, sekularizazioak askatasun osoa ematen dio gizakiari bere lege propioak egiteko, eta interpretazio libre horrek arbitraritatearen oinarriak ezartzen ditu, ondoren bidegabekeria nagusitzeko. Lege gizatiarrak erabateko erlatibitatea eragiten du, ez du Justizia bermatzen. Justizia, Islamaren arabera, Jainkoaren esku baitago soilik, Jainkoaren atributua eta nahia da. Horrexegatik aldatu behar izan zuen AEBetako presidente George W. Bushen Afganistanen kontrako kanpaina militarren izena, *Justizia Mugagabea*: Justizia Jainkoak soilik banatzen duenez, musulmanentzat iraingarria zen lelo hori. Musulmanentzat, gizakiok justiziaz egin dezakegun interpretazioa mugatu eta erlatiboa izango da beti, eta ho-

rrren ondorioz, okerra, azken batean. Onena, beraz, lege bakararen aurrean makurrarazi eta Jainkoaren manatuei men egitea da, Jainkoaren Justiziaren eta nahiaren kontra doan edozein lege gizatiar ez baita justua izango.

Islamean, Jainkoak du azken hitza, arlo pribatuan zein publikoan. Horixe da Kristautasunaren eta Islamaren arteko desberdintasun nagusietako bat, hamaika gaizki-ultertu eta endredu eragiten dituen. Mendebaldeko gizarte kristautuan, sekularizazioaren bidez, bizitzaren esparru pribaturara mugatu da Jainkoaren hitza. Ekialde Hurbileko musulmanak, berriz, eremu guztietara eraman du Jainkoaren nahia, muga guztiak gainditu ditu. Hor, baina, kontraesanak ageri dira Islamaren barruan, Jainkoaren hitzaz egiten den interpretazioa ez baita guztiz homogenea izan, ezta gutxiago ere, eta horrek korrante diferente eta sarri elkarren guztiz aurkakoak sortarazi baititu.

Fundamentalismo berbari dagokionez, kontu handiz ibili beharko genukeela uste dut, mota ugaritako joerak ager baitaitezke zorioneko hitz horren azpian mozturoririk. Alegia, zenbait musulman *fundamentalistak* dira, baina Mendebaldeko materialismoa ere —eta ez naiz ari dialektika marxistaz soilik— fundamentalista izan daiteke. Mendebaldea giza eskubideak eta demokrazia saltzen ari da, esportatzen, batzuetan saltzaile itsuaren moduan, merkantzia ustela merkaturatzen ari garela ohartu gabe. Eta hor, geu ere fundamentalistak izaten gara. Bushek berak, esaterako, diskurtso erlijiosoaren hondarretan oinarritzen du bere erretorika irailaren 11 ezeren amaiera izan ez zela dioenean, «terrorismoaren kontrako Azken Epaiaketaren hasiera» baizik. Erreferentzia biblikoak ezin argiagoak dira Mendebaldearen zaindariaren hitzaldian. Gure sekularizazioak ez digu jadanik gurutzada erlijioa garatzeko abagunerik uzten; bai, ordea, gurutzada politiko eta ekonomikoa iraultza burgesaren edo marxistaren izenean, eta hortxe ikusten dugu gero porrota. Sobiet Batasuna zeneko A rmadako goi kargu batek argi eta garbi esaten zuen Afganistandik alde egin eta urte batzuetara elkarriketa batean: «Afganistanen nengoela, batzuetan, zera pentsatzen nuen: zertan ari gara hemen? Zein marxismo eta zein gizon be-

ri eraikiko dugu hemen? Herritar hauek Erdi Aroan bizi dira oraindik, erlijioa da haien ardatza. Zer egin dezakegu hemen?».

- 3.- Ikuspuntu eurozentraren aztarnak dira horiek, eta, hein handi batean, logikoa da. Gure modernitatea eta gure erreferentziak New Yorken daude lehenik, eta gero Paris, Londres edo Berlinen. Baina non dago musulmanen modernitatea? New Yorken? Zergatik ez Kairo, Islamabad, Tashkent, Jakarta edo beren kultur balioak indartsu eta ondoen gorpuzten diren beste leku batzuetan?

Eta modernitatea Islama bera balitz musulmanentzat? Ataturken hitzak ditugu horren eredu: «Gure erlijioa erlijio natural eta razionalena da. Eta horrexegatik izan da azken erlijioa. Zeren eta erlijioak, naturala izateko, bat egin behar du arrazoiarekin, teknologiarekin, zientziarekin, logikarekin. Gure erlijioa bat dator horiekin guztiekin. Bere baitan ez da deus aurrerakuntzaren kontrakoa denik (...) Gure erlijioa arrazoiarekin eta logikarekin bat etorri ez balitz, ez zatekeen perfektua izan, ez zatekeen azken erlijioa izan». Horra hor, Turkia Mendebaldeko entitateen antzeko estatu moderno bihurtu nahi izan zuena Islamaren bertuteak goraiatzeko, erlijio perfektuaren apologia egiten. Zer ez luke entzun beharko *modemitatearen* izenean Europako estatuburu batek halakorik esango balu? Baina Ataturk ere modernitatearen izenean mintzatu zen, bere modernitatearen izenean.

Richard Falk Princeton Unibertsitateko irakaslearen arabera, XX. mendeko iraultzen artean Irangoa izan da lehen iraultza islamikoa, gero beste mugimendu batzuk inspiratu dituena. Iraultza balio politiko berri eta aurreratuen garapentzat jo ohi da Mendebaldeko pentsaera modernoan. Irango iraultzak erlijioa izan zuen oinarri; horregatik, guretzat ez da *benetako iraultza*, ez da aurrerakoa, antza. Musulman askorentzat, hala ere, aurrerakoa izan zen, Islamaren legea ezarri zuelako berriro ere Iranen. Ez dut esan nahi ikuspuntu horrekin derrigor ados nagoenik; soil-soilik diferentzia nabarmen horiei erreparatu behar zaiela, erne egon behar dela. Ez da kasualitatea, gainera,

iraultza hori Iranen gertatu izana. Bertan xiismoa da nagusi, zeinetan, sunismoan ez bezala, denboraren poderioz egokitutako Islamaren interpretazioa sustatzen den. Teheranen normala da —eta duela gutxi ikusi dugu egunkarrietako argazkietan— emakume bat Estatu Batuen kontrako mural bat pintaturik dagoen hormaren ondoan pasatzea, soinean jertse bat eta jeans batzuk daramatzala. Posible izango litzateke janzkera hori Saudi Arabian eramatea, Ameriketako Estatu Batuen herrialde lagunaren baitan, non ortodoxia wahabista zorrotzenak agintzen baitu?

Hortaz, zer da *modernitatea*? Zein gure eta haien «modernitatea»?

Zer da modernoagoa geurean, Mendebaldean oihukatzea: «Gora Euskal Herria Askatuta» edo «Jaungoikoa eta Lege Zarrak»? Baina Palestinan? Zer dio israeldarren okupazioaren kontrako borrokan bere buruaz beste egiten duen suizida batek: «Gora Palestina Askatuta» edo «Jainkoa Handia da»?

4.- Irailaren 11ko atentatuek eta horien inguruko azalpen teoriko eta ondorio praktiko guztiek lehenago ere bazeuden bi joera nagusi are gehiago nagusitzea ekarri dute. Nahita edo nahi gabe, ezjakintasunean Islamaren kontra errotutako errezelo, izu eta gorrotoen habia handitu egin da. Garai onak ditugu arrano, belatz eta putreentzat. Hala ere, badira sinplekeria horrekin bat etorri ez eta elkar ulertzeko bidea eraikitzen segitzea orain lehen baino are beharrezkoagoa dela pentsatzen dutenak.

Mendebaldean eta Islamaren arteko harreman eta elkarrizketek oinarri bakar bat izan beharko lukete: errespetua, horren azpian ezkuta daitezkeen beste kontzeptu batzuk —tolerantzia eta paternalismoa, adibidez— baztertuta. Errespetua, baina, zailena da, tolerantzia eta paternalismoa ez bezala, elkarrenganako erabateko berdintasunean hezuramaitzen baita. Bi aldean ahalegin aktiboa eskatzen du, hurbiltze bat, elkar hobeto ezagutzeko, alde bietan sarritan ageri diren itxurazko nagusitasunak eta biktimismoak bazter utzita. Diferentziak onartuz eta diferentzia horiek zapalkuntzaren edo proselitismoaren bidez

ezabatu nahi izan gabe ernatzen da errespetu hori. Hobe benetako diferentziak ulertzen saiatzea itxurazko antzekotasunak inposatzea baino. Ulertzen saiatzea, eta ahalegin horri inoiz muzin ez egitea. Hau zaila da teorian, eta are zailagoa eguneroko praktikan: Mendebaldean batzuetan ezin eraman dezakegu kalean emakumezko bat zapia buruan duela ikustea, edo gizonezko bat durbantearekin ikustea, baina gero aztoratu egiten gara Istanbulgo meskita batean praka motzetan sartzen uzten ez digutelako.

Errespetua lantzen hastea funtsezkoa da, datozen belaunaldiak saihestu ezin izango duten errealitateari ikuspegi zabalagoarekin so egin diezaioten (gu oraindik ez gara gai hori egiteko): denboraren joanak ekarri dizkigun —edo guk geuk denboraren joanean ekoitzi ditugun— gauza *on* eta *txar* guztiak onartzen jakitea. Argi esanda: gure birraitona-amonen aroan inork ez zuen senegaldar, aljeriar, txinatar edo pakistandarrik kale kantoian ikusten, baina inork ere ez zekien garbigailua, telebista, bideoa, ordenagailua, Internet, eskuko telefonoa eta abar zer ziren. Orain, ordea, bai. Badirudi gauza «onak» hartu nahi ditugula bakarrik. Progresoaren eredutzat jotzen diren tresna horiek guztiak izatea, hori neurri handi batean ahalbidetu dituguten herri eta gizakien berririk izan gabe. Alegia, ez dugu ezer jakin nahi «sudaka», musulman, edo txinatarrez; ez ditugu errespetatzen, eta horregatik, ez ditugu geure alboan nahi. Toleratu baino ez ditugu egiten, geure jantzi moderno, bideo, eta ordenagailuak merke-merke egiten dizkigutelako La Pazko etxalde kirastu, Jakartako poligono triste edo Shanghaiko kartzela ilun batean.^o